

YZM 2116- VERİ YAPILARI

DERS#7: İKİLİ ARAMA AĞACI

İÇERİK

Bu bölümde,

- Problem Tanımı
- Arama Ağaçları
- İkili Arama Ağacı
- İkili Arama Ağacı Gerçekleştirim
- Arama
- Ekleme
- Min ve Maks Değer Bulma
- Silme
- Uygulamalar

konusuna değinilecektir.

Soru

- Elimizde bir grup veri varsa (mesela **1 kilo**) ve bu veriler üzerinde

- Arama
- Silme
- Değiştirme

gibi işlemler yapılmak isteniyorsa hangi veri yapısını seçmeliyiz?

Dizi? Bağlı Liste?

Cevap 1: Dizi

Array

Search(x) $O(n)$

Insert(x) $O(1)$

Remove(x)

end
↓

2	4	1	6	5			
0	1	2	3	4	5	6	7

Insert(5)

Remove(1)

- DİKKAT
 - **Insert (x)** için dizinin dolması durumunda karmaşıklığın artacağını ve $O(n)$ olacağını dikkate alınız.
 - **Remove (x)** için en kötü durumda $(n-1)$ eleman kaydırılacağı için $O(n)$ olur.

Cevap 2: Bağlı Liste

	Linked List	head ↓
Search(x)	$O(n)$	
Insert(x)	$O(1)$	
Remove(x)	$O(n)$	

YENİ SORU?

- Her iki veri yapısında da arama performansını nasıl arttırırız?

CEVAP:

- Elemanları sırala ve **İkili Arama (Binary Search)** kullan.

İkili Arama Cevabı Üzerine...

	Array (unsorted)	Linked List	Array (sorted)
Search(x)	$O(n)$	$O(n)$	$O(\log n)$
Insert(x)	$O(1)$	$O(1)$	$O(n)$
Remove(x)	$O(n)$	$O(n)$	$O(n)$

YENİ SORU?

- Peki Ekleme (insert) ve Silme (remove) işlemleri için performans iyileştirme yapılabilir mi?

CEVAP:

- İkili arama ağacıyla mümkün olabilir.
- Örneğin: İkili Arama Ağacı (Binary Search Tree) ile...

Arama Ağaçları

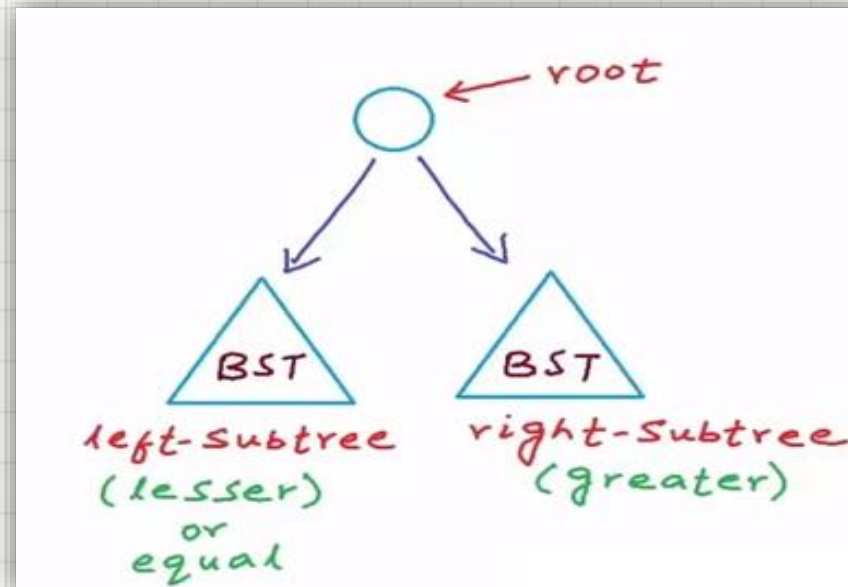
- Arama, gezinme, ekleme ve silme gibi işlemleri destekleyen ağaçlar, **arama ağacı** olarak *adlandırılır*.
- Bu bağlamda arama ağacı, belirli sayıda **düzenli/sıralı elemana/değere** **sıralı erişimi sağlar**.
- Bir arama ağacı, **verilerin düğümlere belli bir düzende eklenmesiyle elde edilir**.
- Arama ağaçlarının **önemli avantajı**, veri girişinin disipline edilmesi sayesinde, **aranan elemana ulaşmak için tüm ağacın dolaşılmasına (traverse) gerek olmamasıdır**.

Arama Ağaçları (devam...)

- Bilinen arama ağaçları aşağıdaki gibidir:
 1. İkili Arama Ağacı (Binary search tree (BST))
 2. AVL Ağacı
 3. Splay Ağacı
 4. 2-3-4 Ağacı
 5. Red-Black Ağacı
 6. B Ağacı ve B+ Ağacı

İkili Arama Ağacı (Binary Search Tree)

- Özyinelemeli (recursive) olarak BST, tüm elemanların kök referans olmak şartı ile:
 - i. **Kökten küçükse** kökün solunda
 - ii. **Kökten büyükse** kökün sağında yer almasıdır.

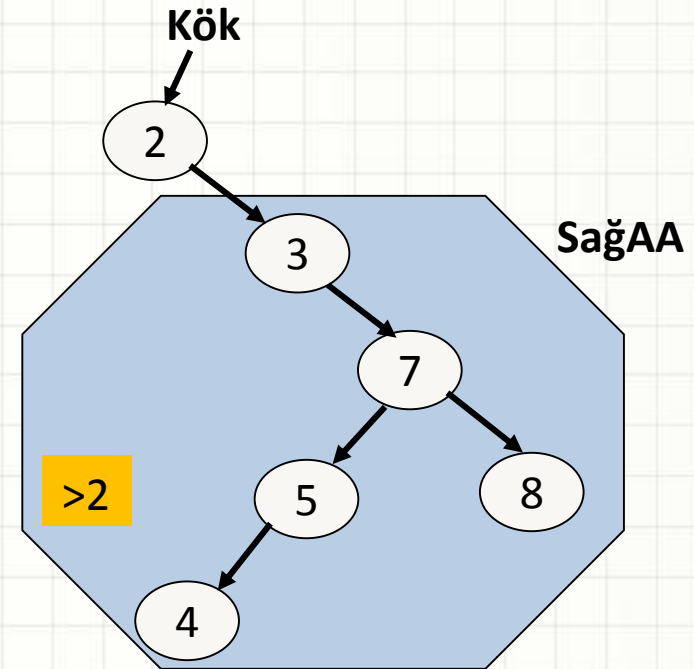
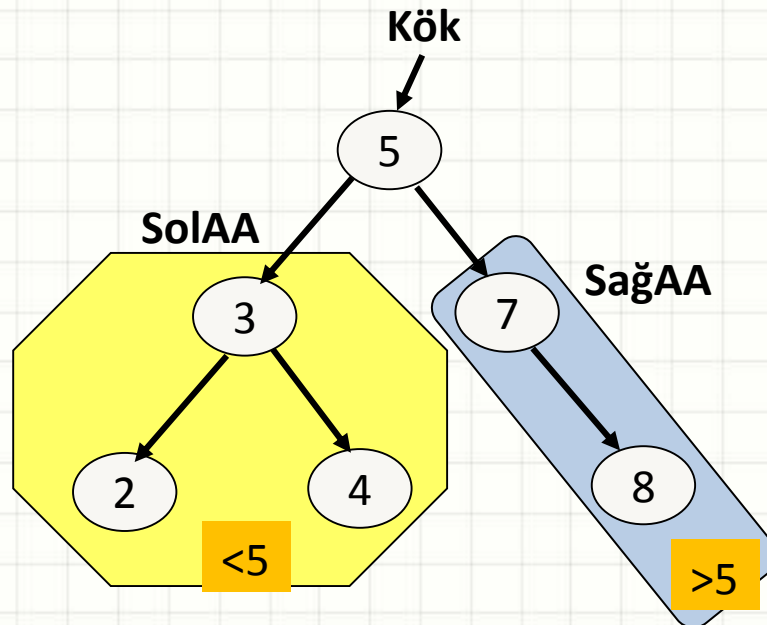

İkili Arama Ağacı (BST) (devam...)

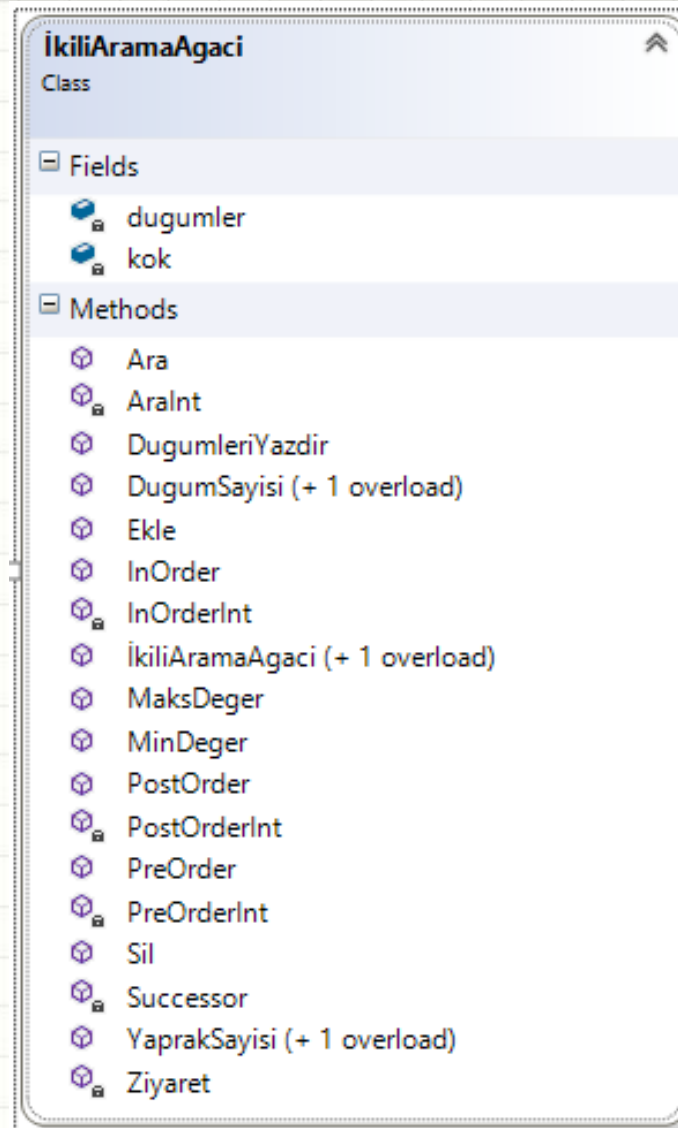
x: ikili arama ağacında herhangi bir düğüm olsun.

Eğer, y düğümü x'in **sol alt ağacında** ise $\text{key}[y] \leq \text{key}[x]$

Eğer, y düğümü x'in **sağ alt ağacında** ise $\text{key}[y] \geq \text{key}[x]$

İkili Arama Ağacı Gerçekleştirim

İkili Arama Ağacı Üzerinde Bazı İşlemler

- Dolaşma/Gezinme (Traversal)
- Ara
- MinDeger
- MaksDeger
- SonraGelenEnKucuk (Successor)
- Ekle
- Sil
- DugumSayisi
- YaprakSayisi
- Vb.

İkili Arama Ağacı - Gezinme

- İkili ağaç ile aynı mantıkta çalışır:
 - **Önce-kök/ziyaret (Preorder - NLR):**
 - ✓ Kök/ziyaret, Sol, Sağ
 - **Ortada-kök/ziyaret (Inorder - LNR):**
 - ✓ Sol, Kök/ziyaret, Sağ
 - ✓ **Not:** Inorder gezinme, düğüm değerlerinin sıralı elde edilmesini sağlar.
 - **Sonra-kök/ziyaret (Postorder - LRN):**
 - ✓ Sol, Sağ, Kök/ziyaret

İkili Arama Ağacı – Arama

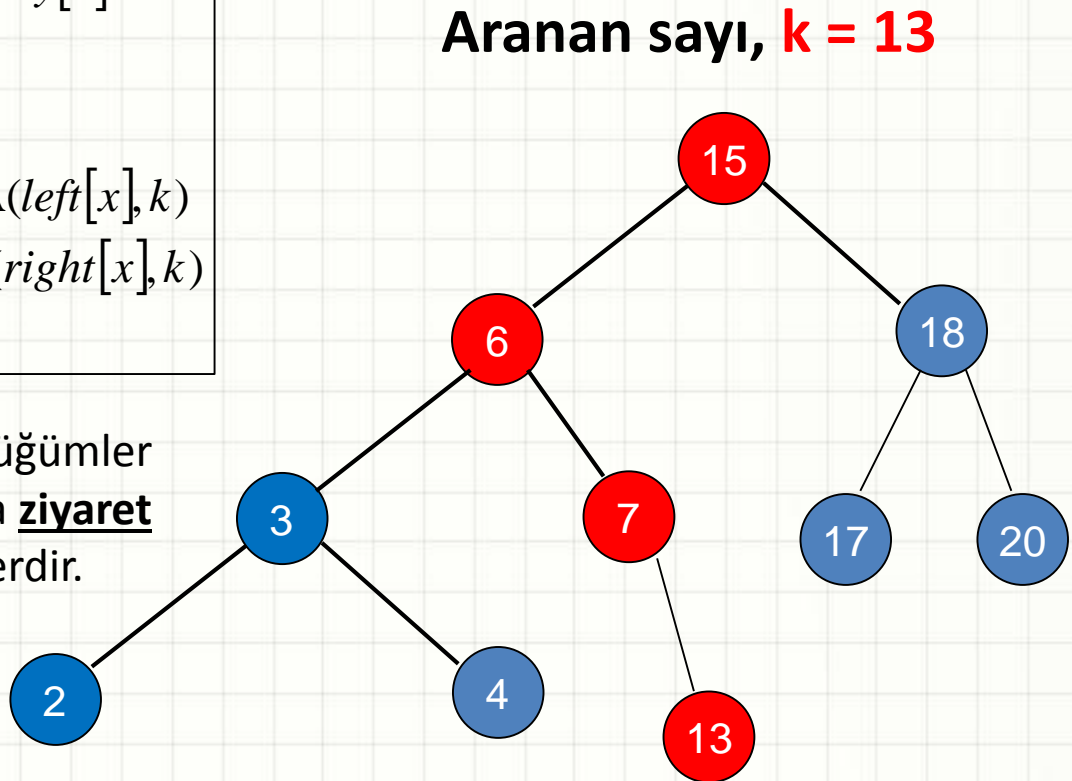
- Bir **k anahtar değerini aramak** için, *kök düğümünden başlanarak* **aşağı doğru** bir yol izlenir.
- Bir sonraki ziyaret edilecek düğüm, k anahtar değerinin, geçerli düğümün anahtar değeriyle karşılaştırılması sonucuna bağlıdır.
 - Aranan değer, **kök düğümünden küçükse** sol alt ağaç üzerinden aramaya devam edilir.
 - Aranan değer, **kök düğümünden büyükse** sağ alt ağaç üzerinden aramaya devam edilir.
- Eğer **yaprağa ulaşıldıysa** **anahtar bulunamamıştır** ve **null değer** geri döndürülür.

İkili Arama Ağacı – Arama (devam...)

$ARA(x, k)$

```
1 if  $x = \text{NIL}$  or  $key = key[x]$ 
2   then return  $x$ 
3 if  $k < key[x]$ 
4   then return  $ARA(\text{left}[x], k)$ 
5   else return  $ARA(\text{right}[x], k)$ 
```

- **Kırmızı** renkli düğümler arama sırasında **ziyaret edilen** düğümlerdir.

İkili Arama Ağacı – Arama (devam...)

```
public İkiliAramaAgacDugumu Ara(int anahtar)
{
    return AraInt(kok, anahtar);
}
```

3 references

```
private İkiliAramaAgacDugumu AraInt(İkiliAramaAgacDugumu dugum,
                                     int anahtar)
{
    if (dugum == null)
        return null;
    else if ((int)dugum.veri == anahtar)
        return dugum;
    else if ((int)dugum.veri > anahtar)
        return (AraInt(dugum.sol, anahtar));
    else
        return (AraInt(dugum.sag, anahtar));
}
```

İkili Arama Ağacı – MinDeger

- Ağaçtaki en küçük elemanı içeren düğümü bulur ve geri döndürür.
 - En küçük elemanı içeren düğüm **en soldaki düğümde** bulunur.
 - Kökten başlayarak **devamlı sola gidilerek** bulunur.

MINDEGER (x)

1 **while** $left[x] \neq \text{NILL}$

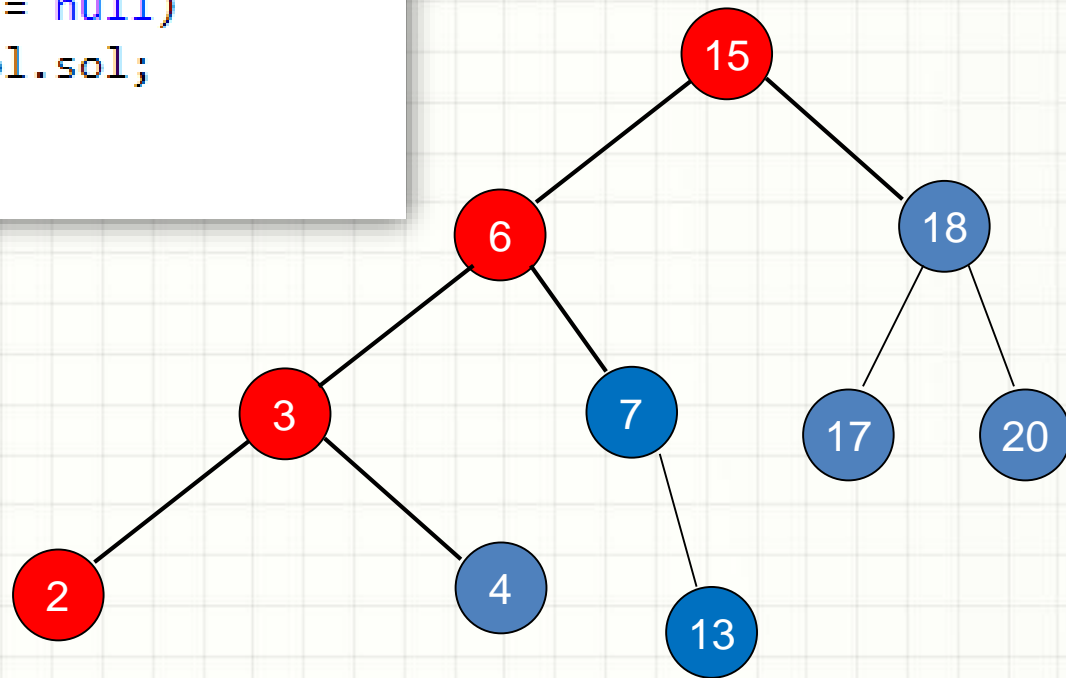
2 **do** $x \leftarrow left[x]$

3 **return** x

İkili Arama Ağacı – MinDeger (devam...)

```
public İkiliAramaAgacDugumu MinDeger()  
{  
    İkiliAramaAgacDugumu tempSol = kok;  
    while (tempSol.sol != null)  
        tempSol = tempSol.sol;  
    return tempSol;  
}
```

MinDeger = 2

İkili Arama Ağacı – MaksDeger

- Ağaçtaki en büyük elemanı içeren düğümü bulur ve geri döndürür.
 - En büyük elemanı içeren düğüm **en sağdaki düğümde** bulunur.
 - Kökten başlayarak **devamlı sağa gidilerek** bulunur.

MAKSDEGER (x)

1 **while** $right[x] \neq \text{NIL}$

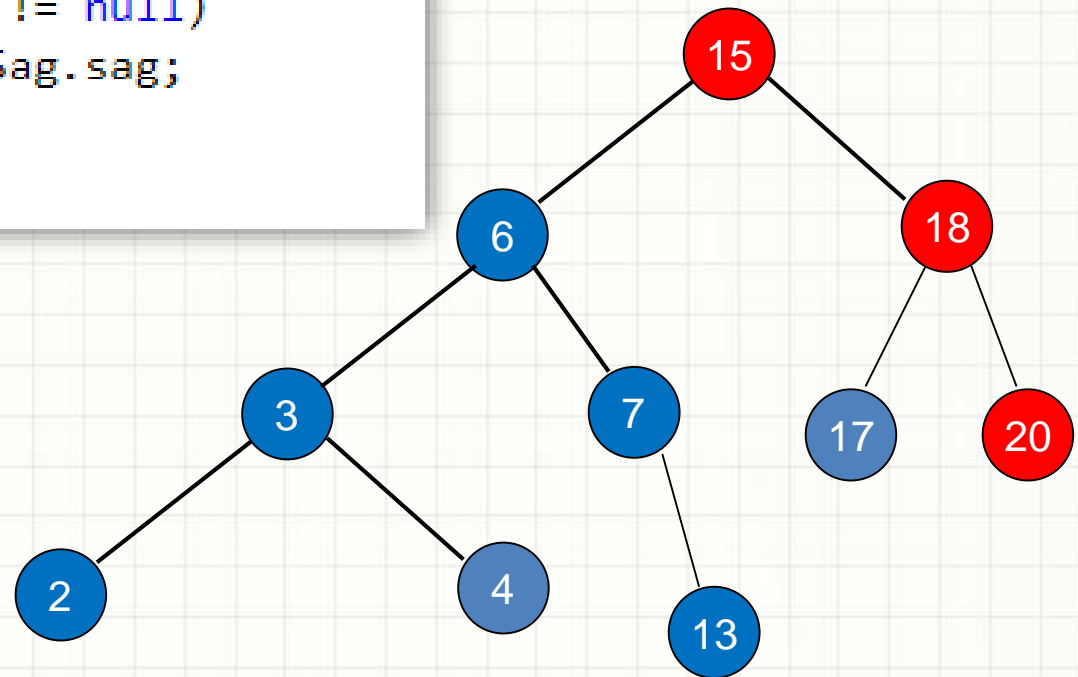
2 **do** $x \leftarrow right[x]$

3 **return** x

İkili Arama Ağacı – MaksDeger (devam...)

```
public İkiliAramaAgacDugumu MaksDeger()  
{  
    İkiliAramaAgacDugumu tempSag = kok;  
    while (tempSag.sag != null)  
        tempSag = tempSag.sag;  
    return tempSag;  
}
```

MaksDeger = 20

İkili Arama Ağacı – SonraGelenEnKucuk

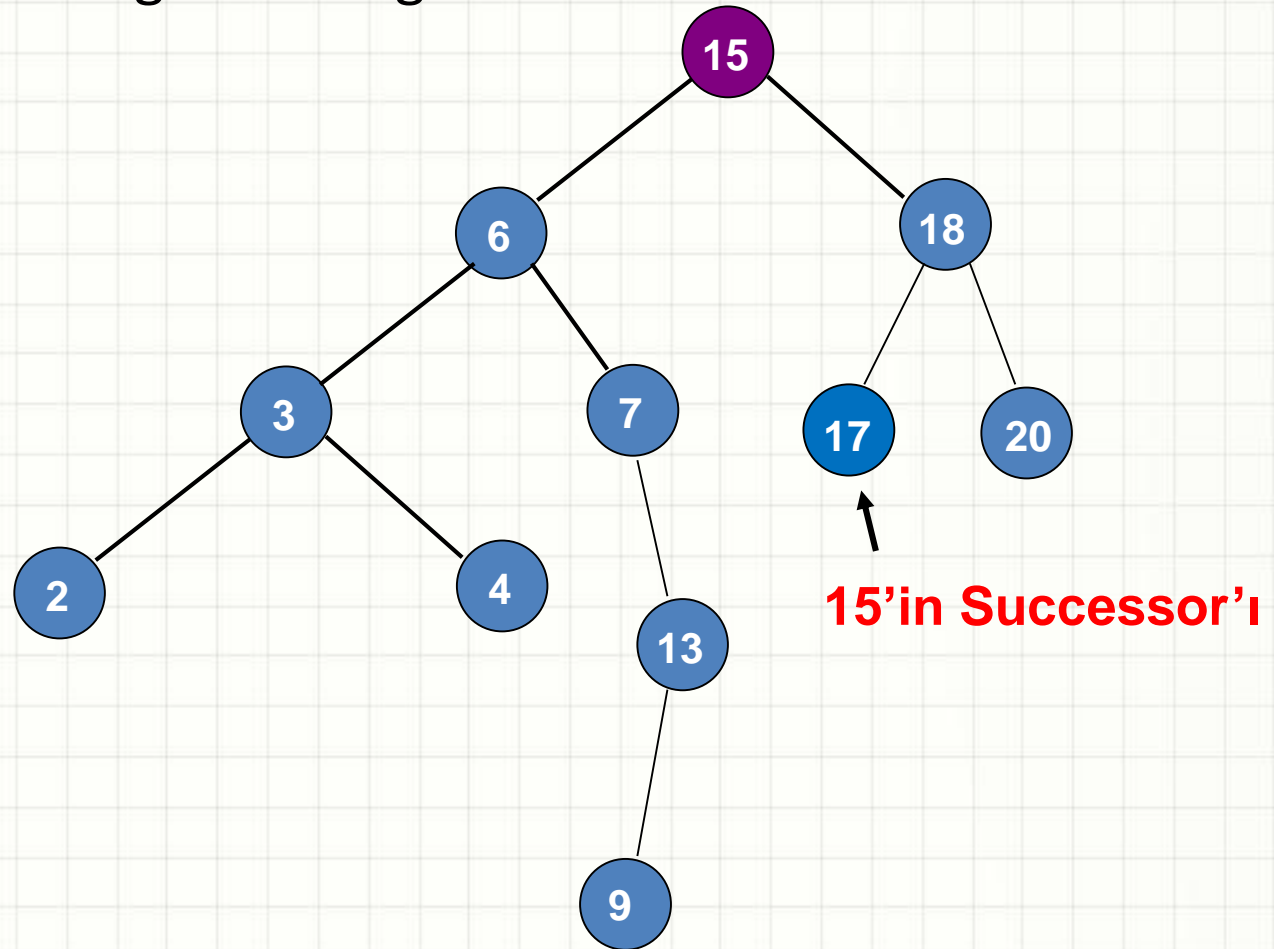
- Bir düğümün **kendinden sonra gelen (kendinden büyük) en küçük değeri** yani **successor'u** geriye döndürülür.
- Kendinden büyük bu değerler, düğümlerin sağ alt-ağaçlarında olduğu için düğümün sağ-alt ağacının olup olmamasına göre algoritma değişiklik gösterir.

SONRA - GELEN - EN - KUCUK(x)

```
1  if  $right[x] \neq \text{NILL}$ 
2    then return MINDEGER( $right[x]$ )
3   $y \leftarrow p[x]$ 
4  while  $y \neq \text{NILL}$  and  $x = right[y]$ 
5    do  $x \leftarrow y$ 
6     $y \leftarrow p[y]$ 
7  return  $y$ 
```

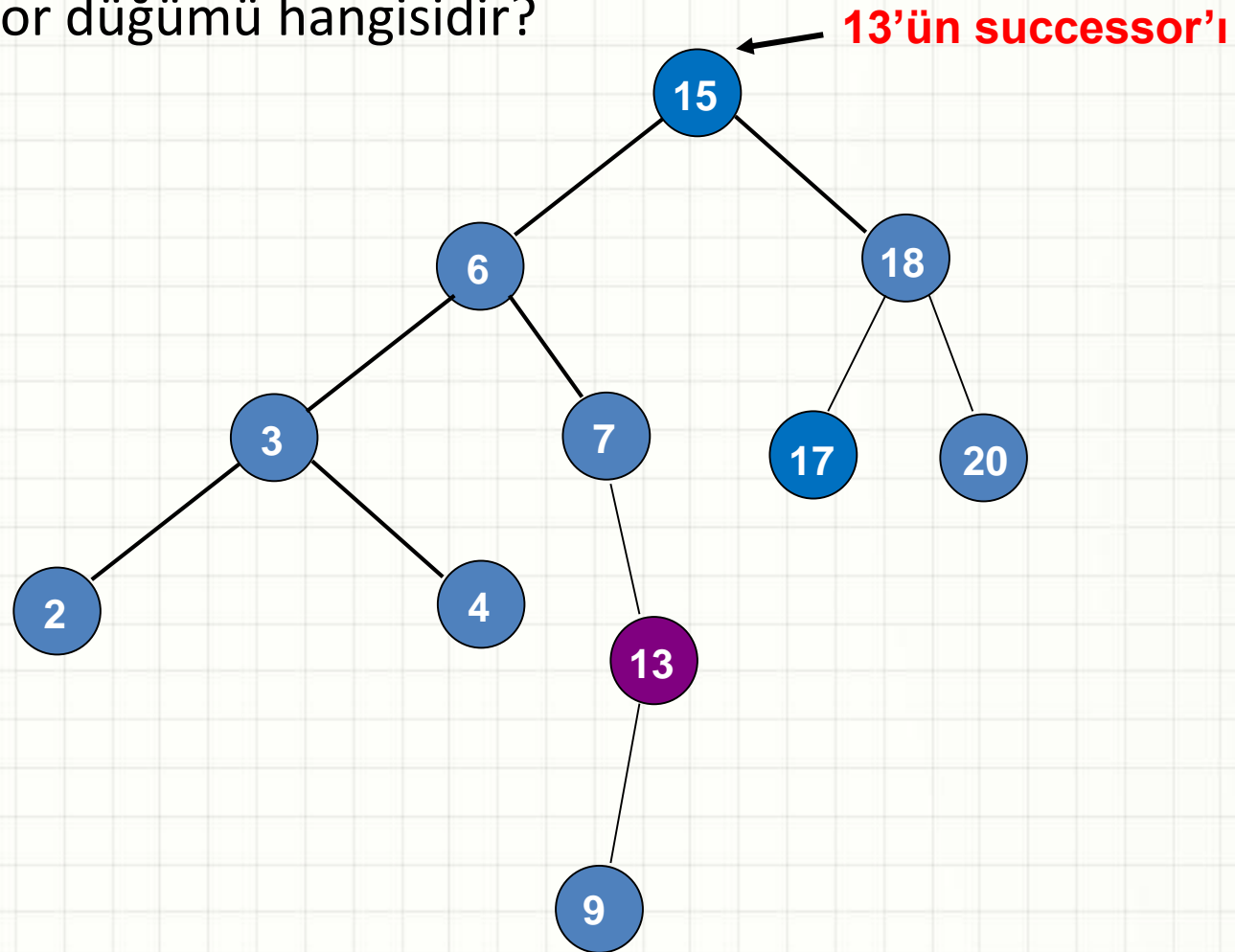
İkili Arama Ağacı – SonraGelenEnKucuk (devam...)

- 15'in successor düğümü hangisidir?

İkili Arama Ağacı – SonraGelenEnKucuk (devam...)

- 13'ün successor düğümü hangisidir?

İkili Arama Ağacı – Ekleme

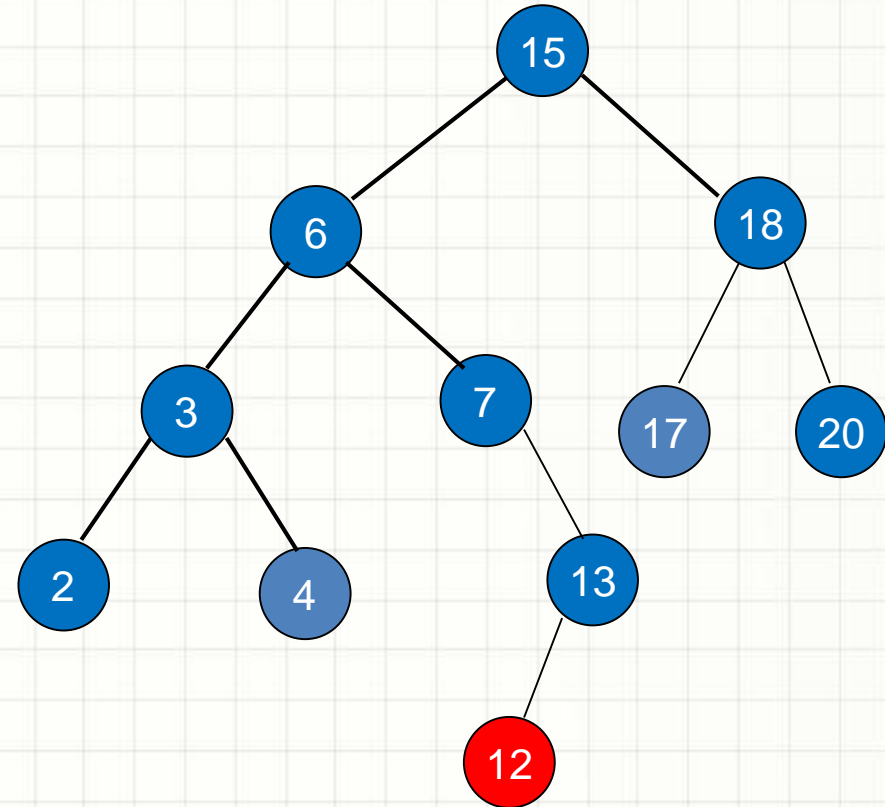
- Eklenecek değeri içeren “z” isimli yeni bir düğüm oluştur.
- Kökten başlayarak ağaç üzerinde *eklenecek sayıyı arıyormuş gibi* aşağıya doğru ilerle.
- **Yeni düğüm**, aramanın bittiği düğümün **çocuğu** olmalıdır.

İkili Arama Ağacı – Ekleme (devam...)

EKLE(T, z)

```
1   $y \leftarrow \text{NIL}$ 
2   $x \leftarrow \text{root}[T]$ 
3  while  $x \neq \text{NIL}$ 
4      do  $y \leftarrow x$ 
5          if  $\text{key}[z] < \text{key}[x]$ 
6              then  $x \leftarrow \text{left}[x]$ 
7              else  $x \leftarrow \text{right}[x]$ 
8   $p[z] \leftarrow y$ 
9  if  $y = \text{NIL}$ 
10     then  $\text{root}[T] \leftarrow z$ 
11     else if  $\text{key}[z] < \text{key}[y]$ 
12         then  $\text{left}[y] \leftarrow z$ 
13         else  $\text{right}[y] \leftarrow z$ 
```

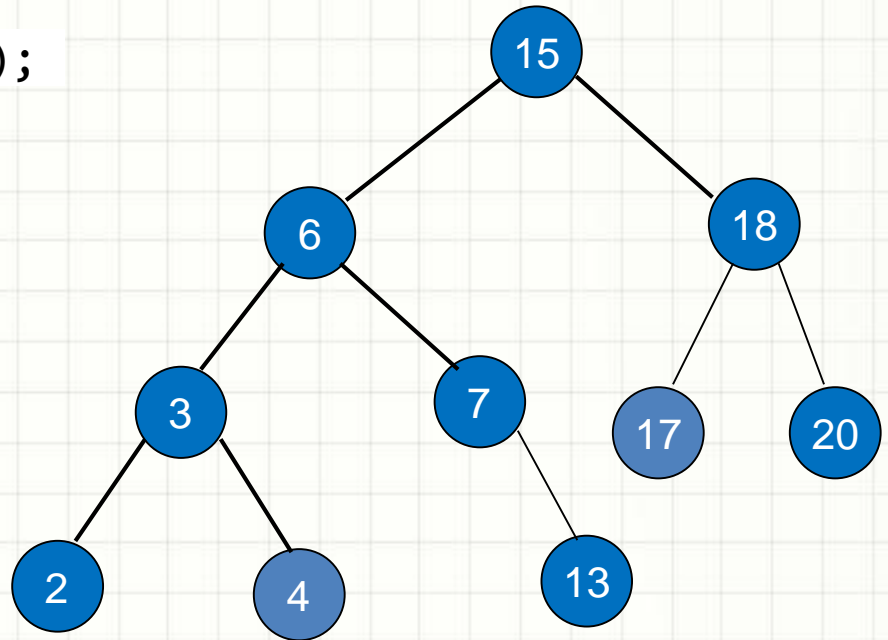
12 Ekle

İkili Arama Ağacı – Ekleme (devam...)

- Soru:** Aşağıdaki ağacı ekleme fonksiyonu kullanarak nasıl oluştururuz?

```
a = new İkiliAramaAgaci();  
a.Ekle(15);  
a.Ekle(6);  
a.Ekle(3);  
a.Ekle(2);  
a.Ekle(4);  
a.Ekle(7);  
a.Ekle(13);  
a.Ekle(18);  
a.Ekle(17);  
a.Ekle(20);
```


Ekleme sırası size tanıdık geldi mi?

İkili Arama Ağacı – Ekleme

```
public void Ekle(int deger)
{
    //Yeni eklenecek düğümün parent'ı
    İkiliAramaAgacDugumu tempParent = new İkiliAramaAgacDugumu();
    //Kökten başla ve ilerle
    İkiliAramaAgacDugumu tempSearch = kok;

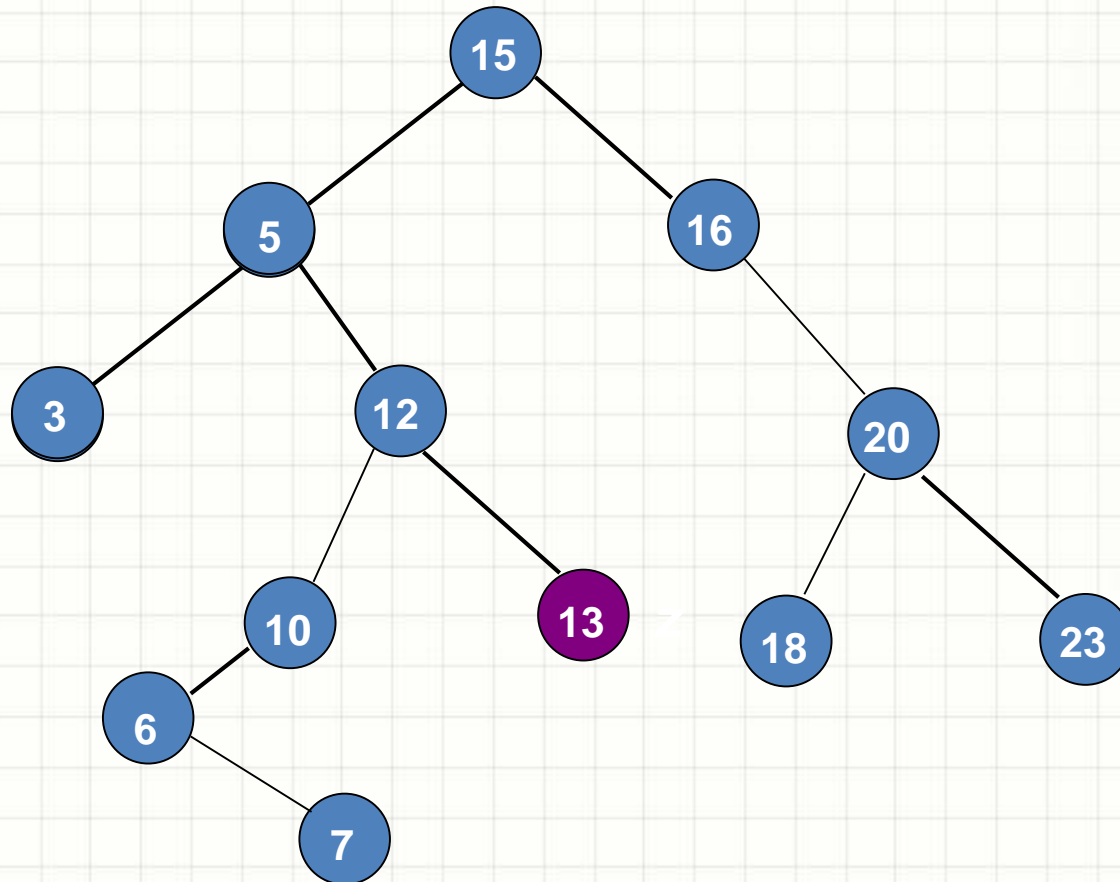
    while (tempSearch != null)
    {
        tempParent = tempSearch;
        //Deger zaten var, çık.
        if (deger == (int)tempSearch.veri)
            return;
        else if (deger < (int)tempSearch.veri)
            tempSearch = tempSearch.sol;
        else
            tempSearch = tempSearch.sag;
    }
    İkiliAramaAgacDugumu eklenecek = new İkiliAramaAgacDugumu(deger);
    //Ağaç boş, köke ekle
    if (kok == null)
        kok = eklenecek;
    else if (deger < (int)tempParent.veri)
        tempParent.sol = eklenecek;
    else
        tempParent.sag = eklenecek;
}
```

İkili Arama Ağacı – Silme

- Silme işlemi diğer işlemlere göre daha karmaşıktır.
- Silme işleminde 3 durum bulunmaktadır:
 1. Silinecek düğümün **hiç çocuğu yoksa** (yaprak düğüm)
 2. Silinecek düğümün **1 çocuğu varsa**
 3. Silinecek düğümün **2 çocuğu varsa**

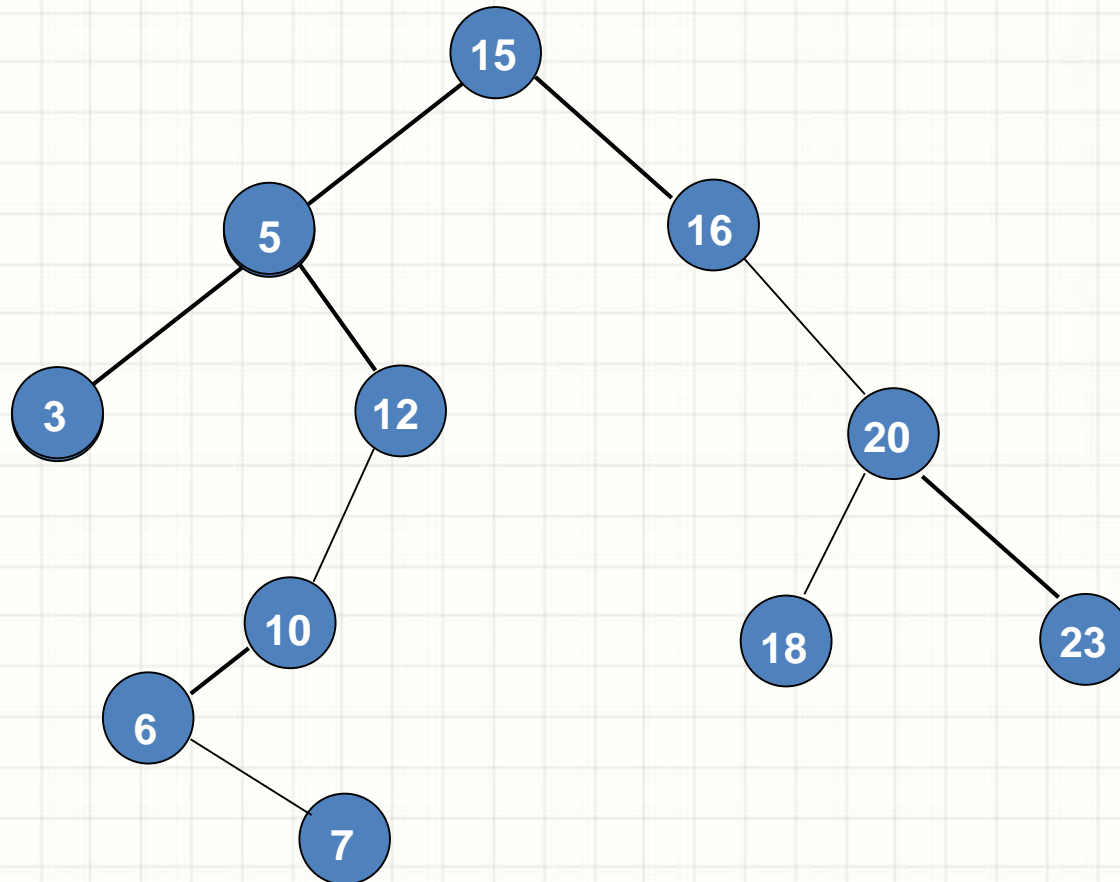
Durum 1 – Yaprak Düğümü Silme

- **Soru:** 13 değerine sahip düğüm nasıl sileriz?

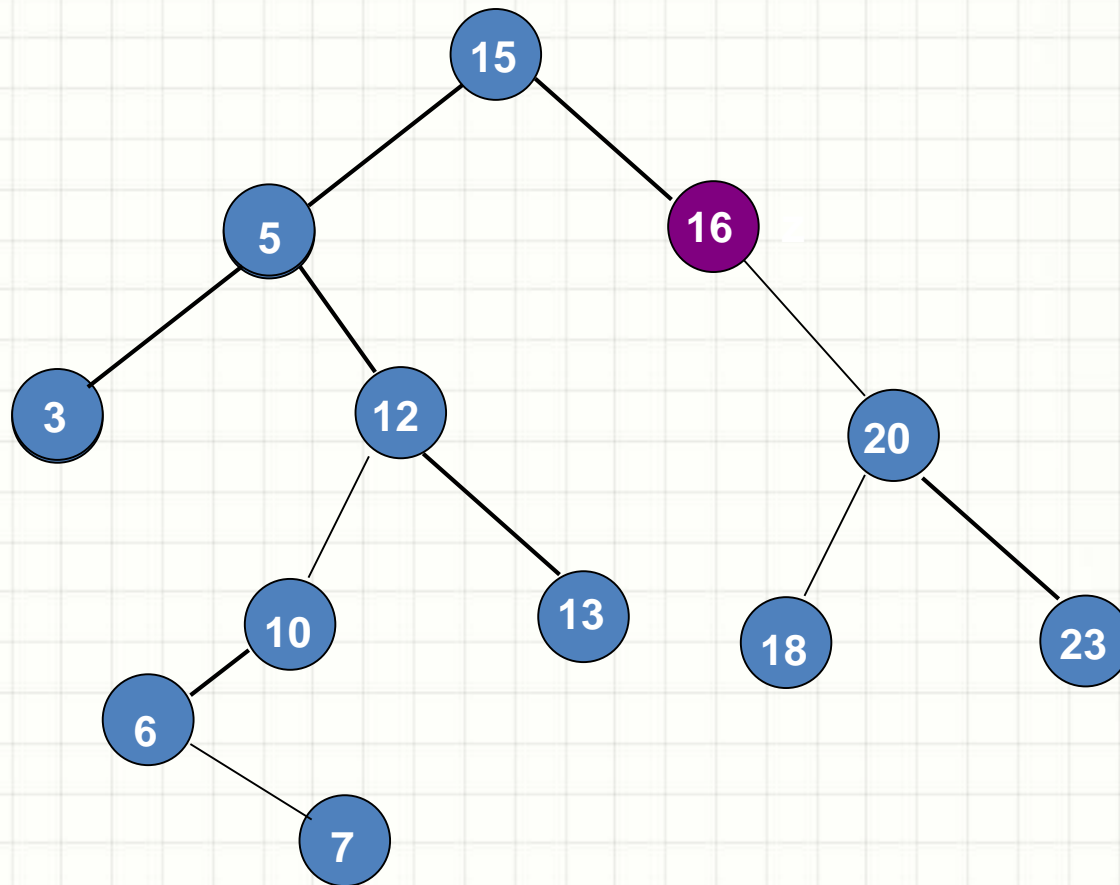
Durum 1 – Yaprak Düğümü Silme

- **Cevap:** Düğüm bulunur, kaldırılır ve bağlantısı güncellenir.

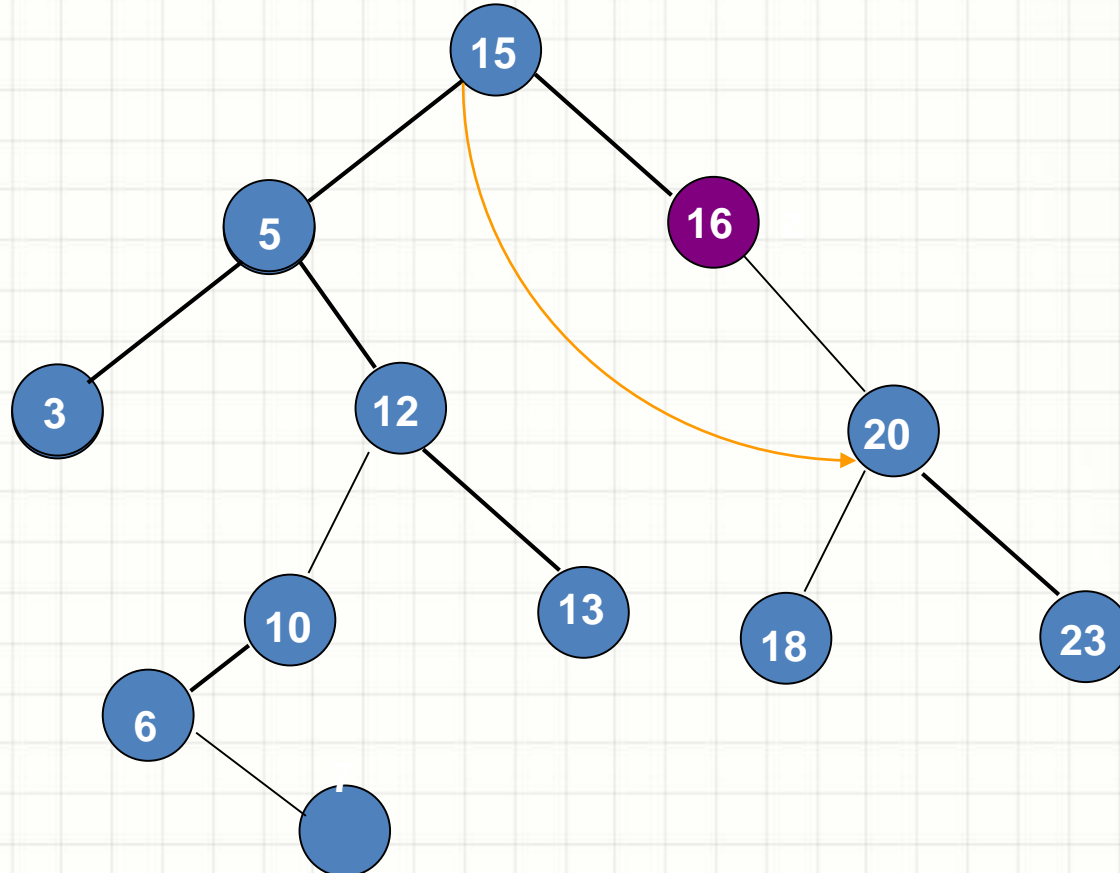
Durum 2 – 1 Çocuklu Düğüm Silme

- **Soru:** 16 değerine sahip düğüm nasıl sileriz?

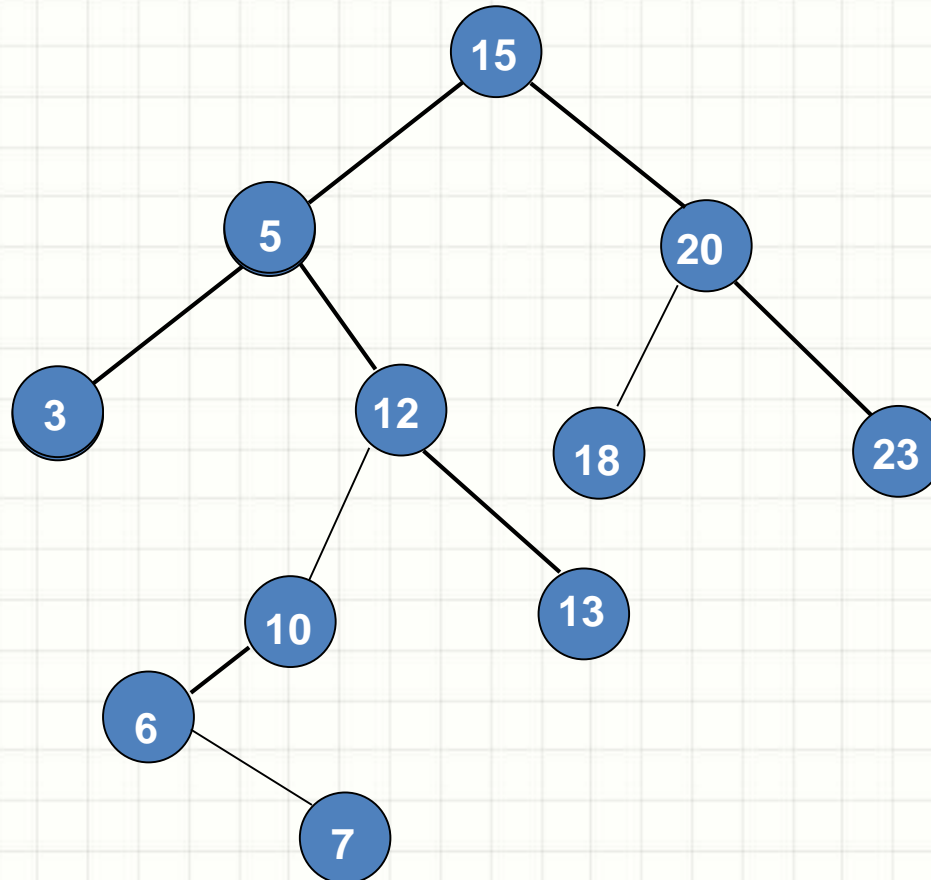
Durum 2 – 1 Çocuklu Düğüm Silme

- **Cevap:** Silinecek düğüm bulunur. Düğümün ailesinin solunda mı yoksa sağında mı olduğu saklanır. Silinecek düğümün çocuğu ile düğümün ailesi arasında bağ kurulur.

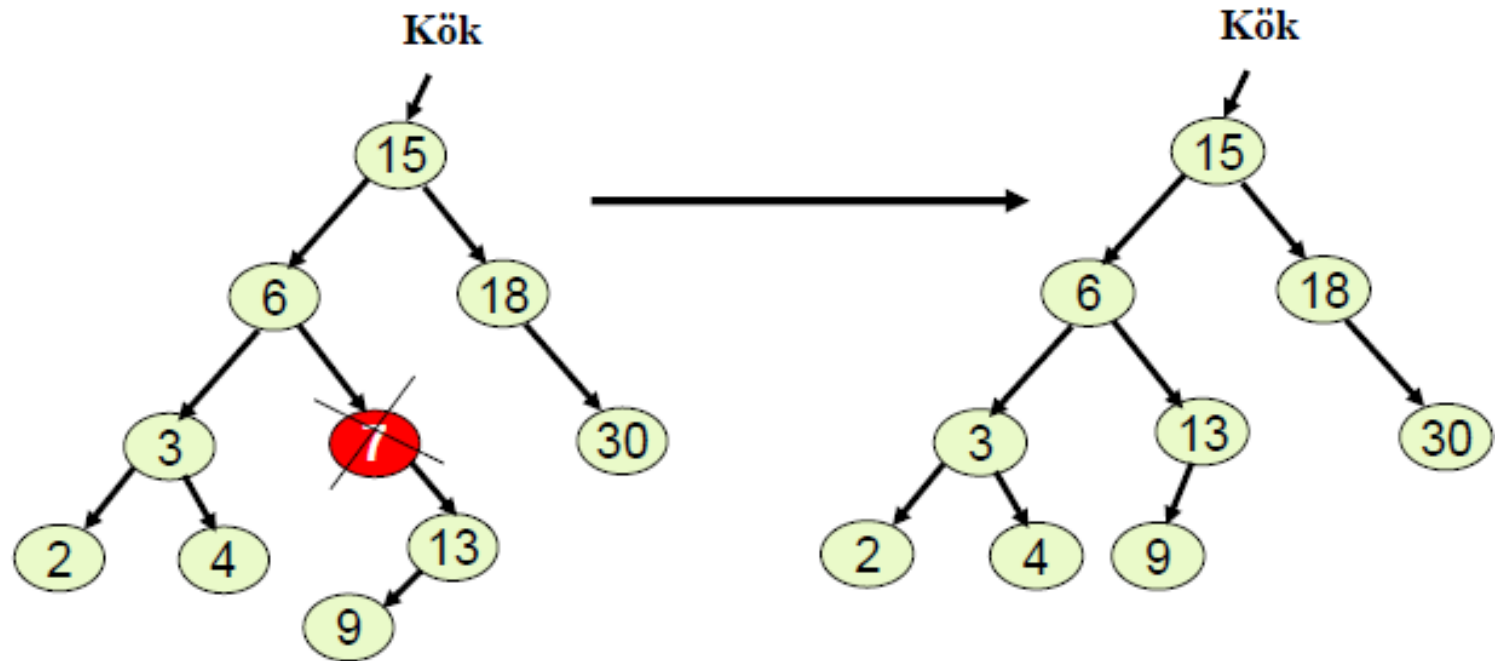

Durum 2 – 1 Çocuklu Düğüm Silme

- **Cevap:** Silinecek düğüm bulunur. Düğümün ailesinin solunda mı yoksa sağında mı olduğu saklanır. Silinecek düğümün çocuğu ile düğümün ailesi arasında bağ kurulur.

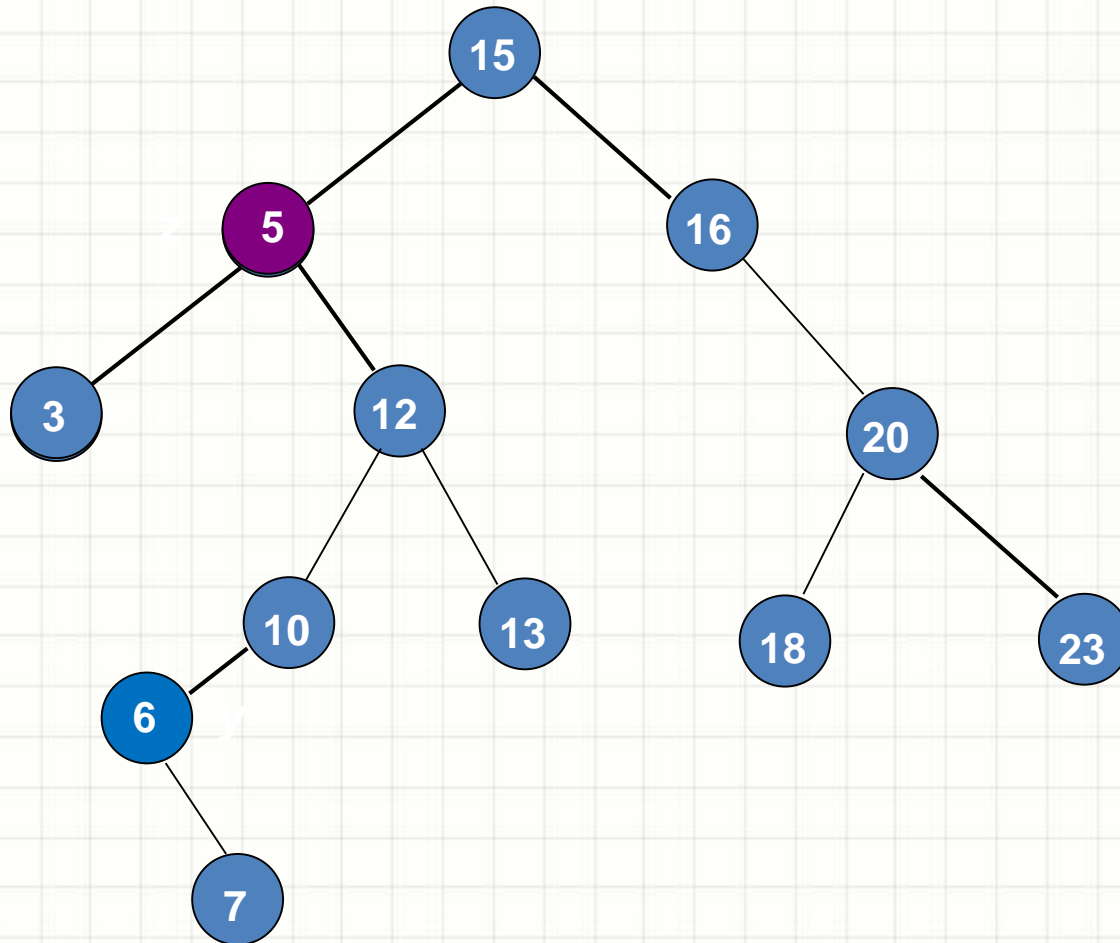

Durum 2 – 1 Çocuklu Düğüm Silme

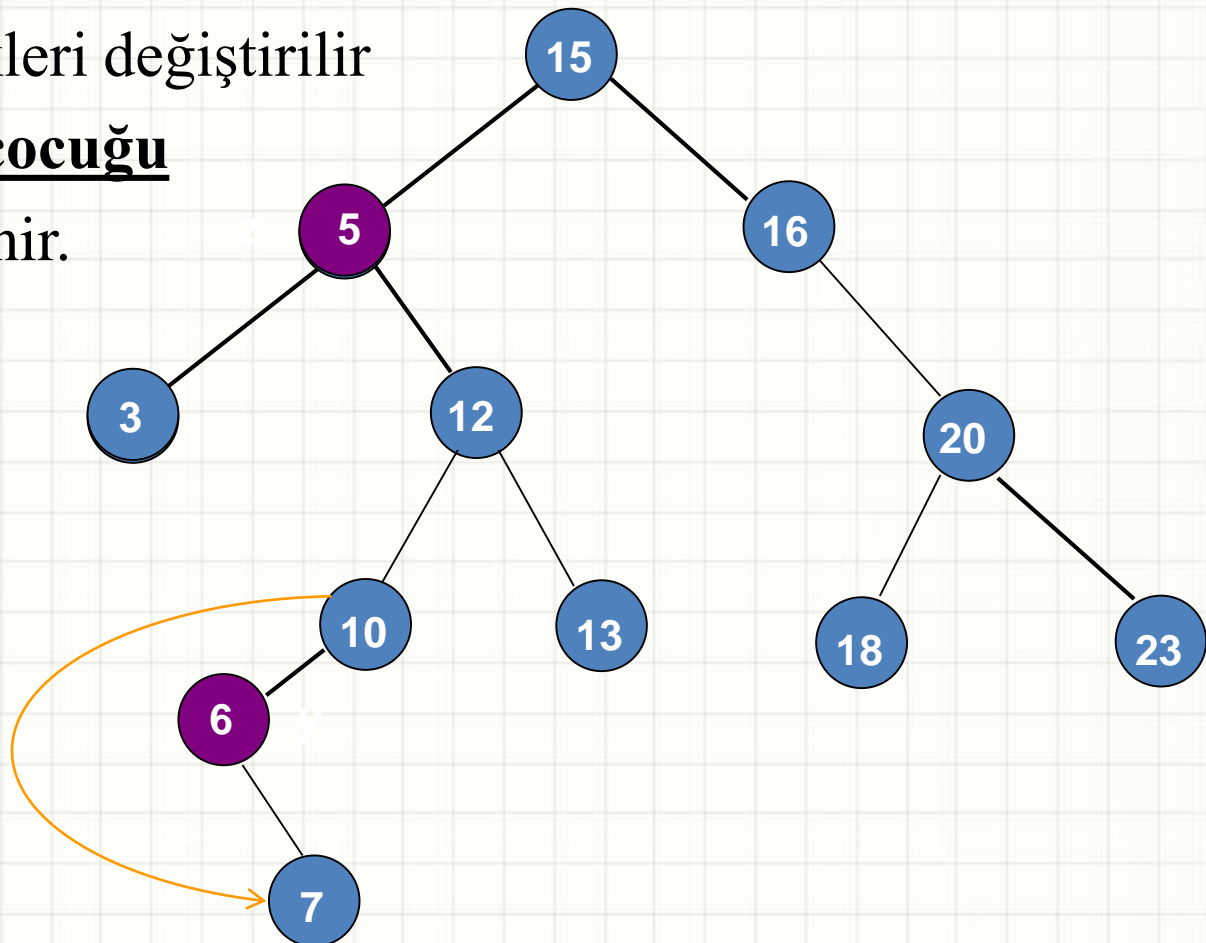
Durum 3 – 2 Çocuklu Düğüm Silme

- **Soru:** 5 değerine sahip düğümü nasıl sileriz?

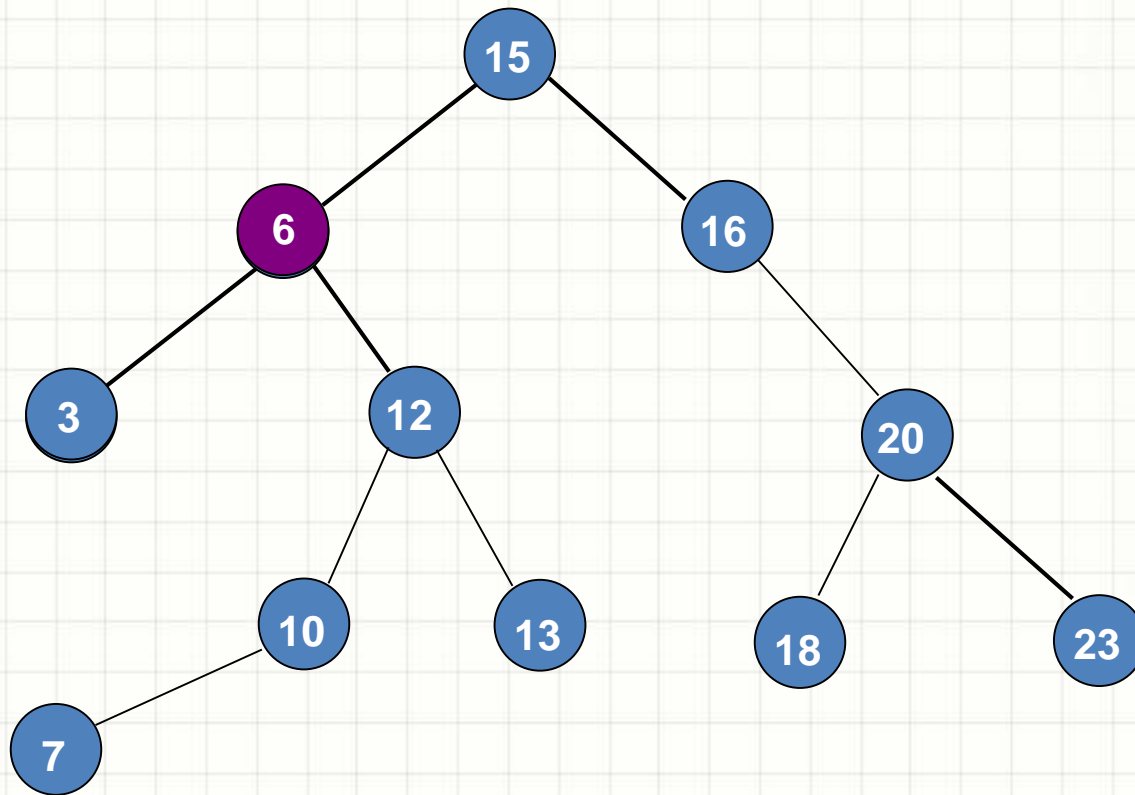

Durum 3 – 2 Çocuklu Düğüm Silme

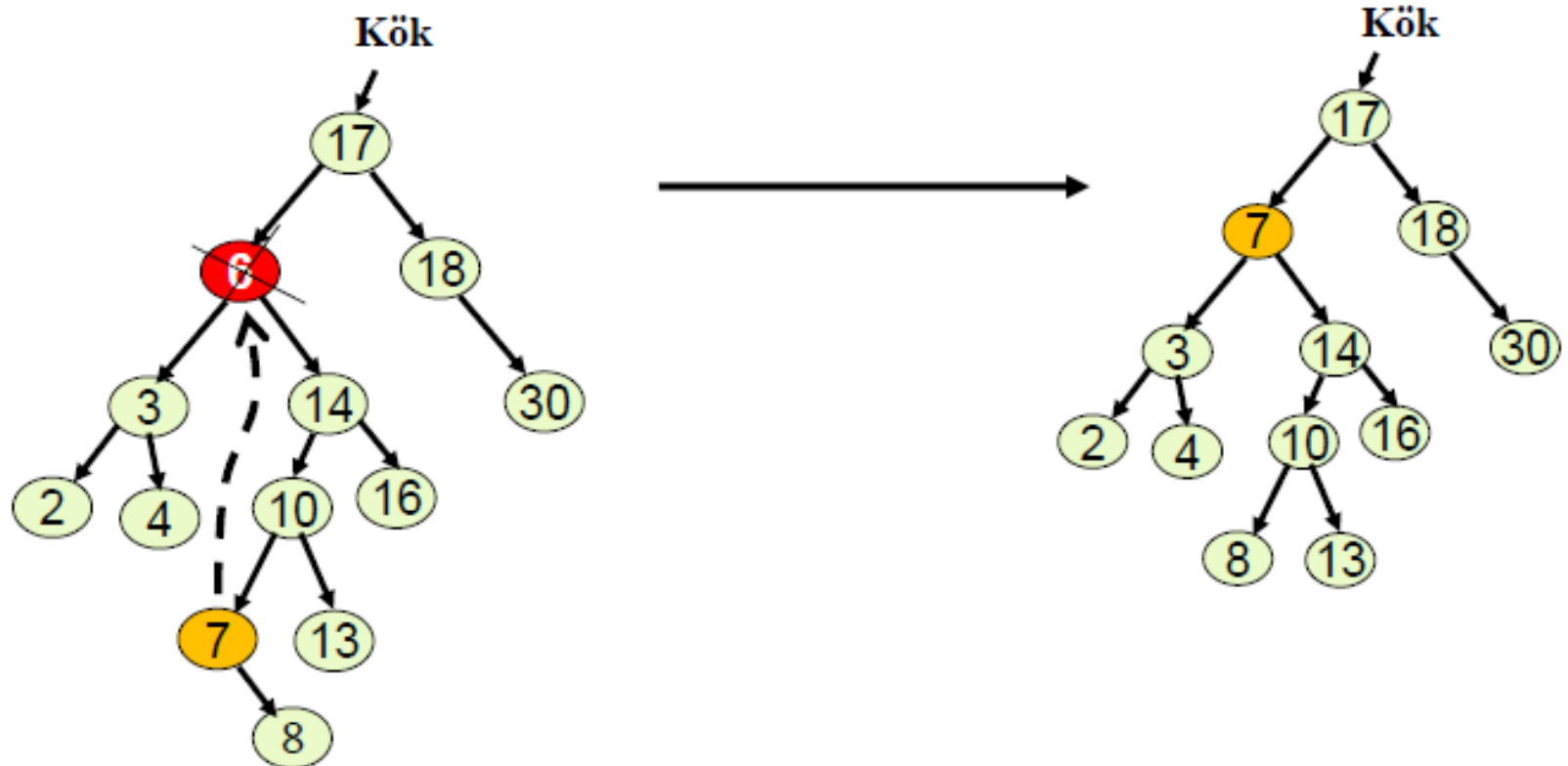
- **Cevap:** 5'in successor'u bulunur (sağ alt ağaçtaki en küçük eleman 6).
- 5 ve 6'nın içerikleri değiştirilir
- 6 elemanının 1 çocuğu varmış gibi silinir.

Durum 3 – 2 Çocuklu Düğüm Silme

Durum 3 – 2 Çocuklu Düğüm Silme

Silme

1. ADIM – DÜĞÜMÜ BUL

```
İkiliAramaAgacDugumu current = kok;
İkiliAramaAgacDugumu parent = kok;
bool issol = true;
//DÜĞÜMÜ BUL
while ((int)current.veri != deger)
{
    parent = current;
    if (deger < (int)current.veri)
    {
        issol = true;
        current = current.sol;
    }
    else
    {
        issol = false;
        current = current.sag;
    }
    if (current == null)
        return false;
}
```

- **current:** Silmek için bulunan düğüm
- **parent:** current düğümün parent'ı

Silme (devam...)

DURUM 1 – EĞER YAPRAK DÜĞÜMSE

```
//DURUM 1: YAPRAK DÜĞÜM  
if (current.sol == null && current.sag == null)  
{  
    if (current == kok)  
        kok = null;  
    else if (issol)  
        parent.sol = null;  
    else  
        parent.sag = null;  
}
```

Silme (devam...)

DURUM 2 – EĞER TEK ÇOCUKLU DÜĞÜMSE

```
//DURUM 2: TEK ÇOCUKLU DÜĞÜM
else if (current.sag == null)
{
    if (current == kok)
        kok = current.sol;
    else if (issol)
        parent.sol = current.sol;
    else
        parent.sag = current.sol;
}
else if (current.sol == null)
{
    if (current == kok)
        kok = current.sag;
    else if (issol)
        parent.sol = current.sag;
    else
        parent.sag = current.sag;
}
```

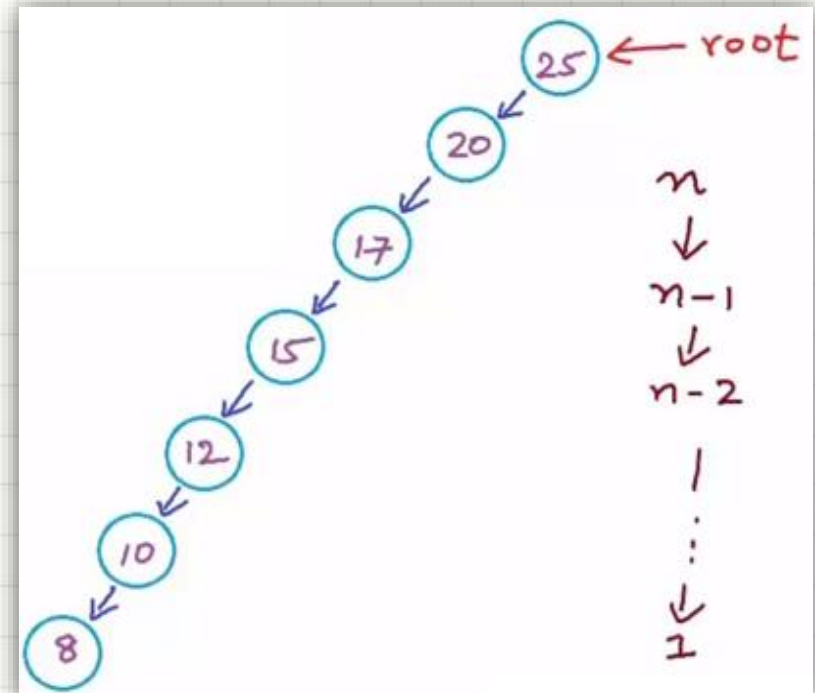
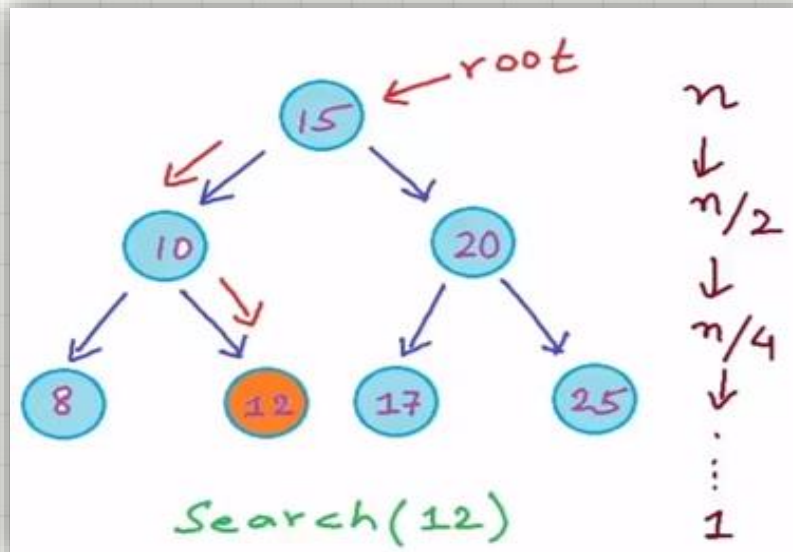
Silme (devam...)

DURUM 3 – EĞER İKİ ÇOCUKLU DÜĞÜMSE

```
//DURUM 3: İKİ ÇOCUKLU DÜĞÜM
else
{
    İkiliAramaAgacDugumu successor = Successor(current);
    if (current == kok)
        kok = successor;
    else if (issol)
        parent.sol = successor;
    else
        parent.sag = successor;
    successor.sol = current.sol;
}
```

İkili Arama Ağacı Karmaşıklık Analizi

- **Soru:** İkili arama ağacının, arama işlemi için karmaşıklık analiz sonucu nedir?

İkili Arama Ağacı Karmaşıklık Analizi

Cevap:

- İkili arama ağaç işlemlerinin karmaşıklığı **$O(h)$** 'dir.
- Fakat **h ağacın derinliğine bağlıdır.**
- Ağaç dengeli olmazsa $O(n)$ 'dir.
- Ağaç dengeli olursa $O(\log n)$ 'dir.
- **Nasıl dengeli yaparız?**
 1. AVL-ağaçları
 2. Splay ağaçları
 3. Red-Black ağaçları
 4. B ağaçları, B+ ağaçları

İkili Arama Ağacı Uygulamaları

- İkili arama ağacı *harita*, *sözlük* gibi birçok uygulamada kullanılır. **Anahtar-değer çifti** şeklinde kullanılacak sistemler için uygundur.
 - **Şehir Bilgi Sistemi:** Posta kodu verilip , şehir ismi döndürülür. (posta kodu/ Şehir ismi)
 - **Telefon Rehberi:** İsim verilir telefon numarası veya adres döndürülür (İsim, Adres/Telefon).
 - **Sözlük:** Kelime verilir anlamı döndürülür (Kelime, anlam).